

O'ZBEKISTONDA INNOVATSION IQTISODIYOTNI YANADA RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI VA ISTIQBOLLARI

Saidxonov Akmalxon Shonazar O'g'li

Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar institute Iqtisodiyot va biznes kafedrası assistenti saidxonova4@gmail.com

Javmanov Jamshed Abdusamatovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi kafedrası assistenti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni yanada rivojlantirish mexanizmlari va istiqbollari hamda milliy innovatsion tizim tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Milliy iqtisodiy tizim, strategiya, intellektual mulk, aqlli shahar, yalpi ichki mahsulot, patent, talabnoma*

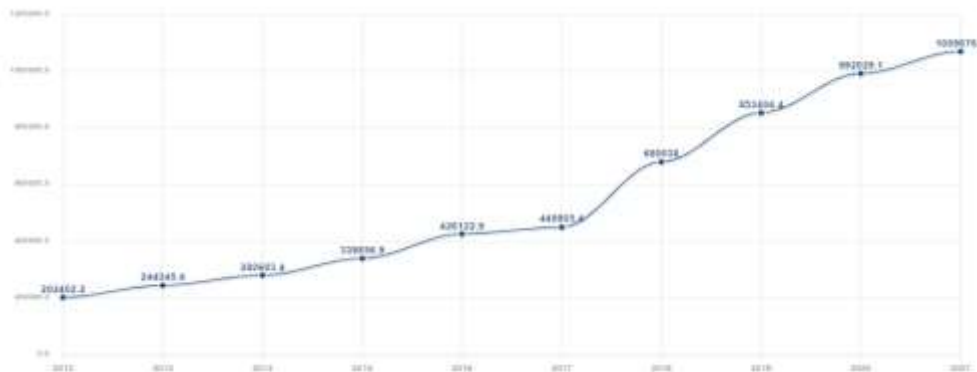
Аннотация: *В данной статье анализируются механизмы и перспективы дальнейшего развития инновационной экономики Узбекистана, а также национальной инновационной системы.*

Ключевые слова: *Национальная экономическая система, стратегия, интеллектуальная собственность, умный город, валовой внутренний продукт, патент, заявка.*

Abstract: *This article analyzes the mechanisms and prospects for the further development of the innovative economy of Uzbekistan, as well as the national innovation system.*

Key words: *National economic system, strategy, intellectual property, smart city, gross domestic product, patent, application.*

Innovatsiyalar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va jahon bozorida raqobatbardoshligining hal qiluvchi omili hisoblanadi. Milliy innovatsion tizim (MIT) bilim va texnologiyalarni yaratish, tarqatish va qo'llash uchun asos yaratadi. Mamlakatimiz 1991-yilda mustaqil bo'lganidan keyin sezilarli iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlarni boshdan kechirdi.

1-rasm. Bajarilgan ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalar hajmi (mln so'm)

O'zbekiston MIT turli manfaatdor tomonlardan, jumladan, universitetlar, ilmiy muassasalar, davlat idoralari va xususiy sektordan iborat. O'zbekiston hukumati MITni

rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qancha siyosat va dasturlarni ishlab chiqish tashabbusi bilan chiqdi. 2019-2021 yillarda O'zbekistonni innovatsion rivojlantirish strategiyasida innovatsion sektorning yalpi ichki mahsulotga qo'shgan hissasini 2018-yildagi 0,3 foizdan 2021-yilgacha 3,4 foizgacha oshirish ko'zda tutilgan. Strategiyada inson kapitalini rivojlantirish, innovatsiyalar uchun qulay muhit yaratish va turli manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

O'zbekiston milliy innovatsion tizimining salohiyati. O'zbekiston MIT rivojiga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan bir qancha kuchli tomonlarga ega. Mamlakatda savodxonlik darajasi 100% ga teng bo'lgan yaxshi o'qimishli aholi mavjud. Hukumat infratuzilmani rivojlantirishga, jumladan, maxsus iqtisodiy zonalar va innovatsion markazlarni tashkil etishga sarmoya kiritdi. Mamlakat tabiiy resurslarga, jumladan, neft, gaz va foydali qazilmalarga boy bo'lib, ular energetika va tog'-kon sanoatida innovatsiyalar uchun asos bo'la oladi. Mamlakat, shuningdek, logistika va transportda innovatsiyalar uchun imkoniyatlar yaratishi mumkin bo'lgan yirik savdo yo'llari chorrahasida joylashgan strategik joylashuvga ega.

O'zbekiston ta'lim tizimida fan, texnologiya, muhandislik va matematika fanlariga katta e'tibor qaratilmoqda, bu esa MIT rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin. Hukumat, shuningdek, tadbirkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha bir qancha dasturlar, jumladan, innovatsion loyihalar milliy jamg'armasini tashkil etish, innovatsion startaplar uchun grantlar va subsidiyalar ajratish tashabbusi bilan chiqdi.

O'zbekiston milliy innovatsion tizimining samaradorligi. MIT salohiyatiga qaramay, O'zbekiston innovatsiyalarni rag'batlantirishda bir qancha muammolarga duch kelmoqda. Mamlakatda ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga xarajatlar past darajada bo'lib, 2019-yilda yalpi ichki mahsulotning atigi 0,2 foizi ilmiy-tadqiqot ishlariga ajratilgan. Xususiy sektor ham rivojlanmagan, kam sonli kompaniyalar ilmiy-tadqiqot ishlariga sarmoya kiritmoqda. Kuchli intellektual mulk rejimining yo'qligi va tadqiqot natijalarining zaif tijoratlashuvi ham MIT samaradorligiga asosiy to'siqdir.

O'zbekiston ta'lim tizimi bir qancha muammolarga duch kelmoqda, jumladan, malakali o'qituvchilarning yetishmasligi, zamonaviy o'qitish uslublari va jihozlarining yetishmasligi. Yuqori malakali mutaxassislarning mamlakatni tark etishi bilan miyaning ketishi ham MIT rivoji uchun katta muammo hisoblanadi.

O'zbekiston hukumati ushbu muammolarni hal qilish uchun bir qancha siyosat va dasturlarni ishlab chiqdi. Innovatsion markazlar va maxsus iqtisodiy zonalarini tashkil etish innovatsiyalar uchun qulay muhitni ta'minlashi mumkin. Hukumat, shuningdek, tadqiqot natijalarini tijoratlashtirishni rag'batlantirish bo'yicha bir qancha dasturlarni, jumladan, texnologiyalarni uzatish bo'yicha ofislarni tashkil etish va kompaniyalarning ilmiy-tadqiqot ishlariga sarmoya kiritishini rag'batlantirishni boshladi.

O'zbekiston Milliy innovatsion tizimi samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi tavsiyalar taklif etamiz:

- Ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar xarajatlarini ko'paytirish: O'zbekiston hukumati ilmiy-tadqiqot ishlariga sarflanadigan xarajatlarni 2025-yilga borib, jahondagi o'rtacha ko'rsatkichga muvofiq YaIMning kamida 1 foizigacha oshirishi kerak. Bunga ilmiy-tadqiqot ishlariga sarmoya kiritayotgan kompaniyalar uchun soliq imtiyozlari berish va ilmiy-tadqiqot ishlarini davlat tomonidan moliyalashtirishni ko'paytirish orqali erishish mumkin.

•Xususiy sektor ishtirokini rag'batlantirish: Hukumat innovatsion startaplar uchun soliq imtiyozlari va grantlar taqdim etish orqali xususiy sektorni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb etishni rag'batlantirishi kerak. Texnoparklar va inkubatorlarning tashkil etilishi startaplarning rivojlanishi va rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratishi mumkin.

•Intellectual mulk rejimini kuchaytirish: Hukumat innovatorlar huquqlarini himoya qilish va tadqiqot natijalarini tijorlashtirishga ko'maklashish uchun intellectual mulk rejimini kuchaytirishi kerak. Bunga patent idoralari tashkil etish va innovatorlarga huquqiy yordam ko'rsatish orqali erishish mumkin.

•Inson kapitalini rivojlantirish: MITni rivojlantirish uchun zarur inson kapitalini ta'minlash uchun ta'lim tizimini kuchaytirish kerak. Bunga ta'lim sifatini oshirish, o'qitishning zamonaviy uslub va jihozlari ishlab chiqish, malakali o'qituvchilarning mamlakatimizda qolishini rag'batlantirish orqali erishish mumkin.

•Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: O'zbekiston dunyoning yetakchi universitetlari va tadqiqot institutlari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali ilmiy-tadqiqot ishlari bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga intilishi kerak. Bu bilimlarni uzatish va texnologiyalar almashinuvi uchun imkoniyatlar yaratishi mumkin.

O'zbekiston Milliy innovatsion tizimi mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va raqobatbardoshligini oshirishga hissa qo'shish uchun salmoqli salohiyatga ega. O'zbekiston hukumati innovatsiyalar va tadbirkorlikni rag'batlantirish bo'yicha bir qancha siyosat va dasturlarni ishlab chiqish tashabbusi bilan chiqdi, biroq MIT oldida turgan muammolarni hal qilish uchun ko'proq ish qilish kerak. Ilmiy-tadqiqot ishlariga xarajatlarni ko'paytirish, xususiy sektorni jalb qilish, intellectual mulk rejimini mustahkamlash, inson kapitalini rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni rag'batlantirish MIT samaradorligini oshirishning asosiy strategiyasi hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal qilish O'zbekistonga innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotga aylanish maqsadiga erishish va jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston Milliy innovatsion tizimining istiqbollari. O'zbekiston strategik joylashuvi, tabiiy resurslari va bilimli aholisini hisobga olgan holda innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotga aylanish uchun salmoqli salohiyatga ega. Hukumatning MITni rivojlantirish, innovatsiyalar va tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratayotgani to'g'ri yo'nalishdagi qadamdir. Mamlakatda so'nggi paytlarda amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, iqtisodiyotni liberallashtirish, investitsiya muhitini yaxshilash, ma'muriy tartib-taomillarni soddalashtirish natijasida xorijiy investitsiyalar va texnologiyalar transferi ko'proq jalb etilishi kutilmoqda, bu esa MIT rivojiga xizmat qilishi mumkin.

Hukumat tomonidan iqtisodiyotni raqamlashtirish va O'zbekiston poytaxti Toshkent shahrida "aqli shahar"ni barpo etish borasidagi so'nggi sa'y-harakatlari ham MIT rivojiga hissa qo'shishi kutilmoqda. Raqamli iqtisodiyot turli sohalarda, jumladan, elektron tijorat, fintech va logistika sohasida innovatsiyalar uchun imkoniyatlar yaratishi mumkin. Aqli shaharni tashkil etish narsalar interneti, sun'iy intellekt va blokcheyn kabi aqli texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish uchun qulay muhitni ta'minlashi mumkin.

Yaqinda imzolangan O'zbekiston-Yaponiya o'rtasida strategik sheriklik qo'shma deklaratsiyasi turli sohalarda, jumladan, fan, texnologiya va innovatsiyalar sohasida ikki tomonlama hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qilishi kutilmoqda. Hamkorlik ikki mamlakat

o'rtasida bilimlarni uzatish va texnologiyalar almashinuvi uchun imkoniyatlar yaratishi kutilmoqda, bu esa MIT rivojiga hissa qo'shishi mumkin.

O'zbekiston Milliy innovatsion tizimi salmoqli salohiyatga ega bo'lsa-da, bir qator muammolarni hal etish zarur. O'zbekiston hukumati innovatsiyalar va tadbirkorlikni rag'batlantirish bo'yicha bir qancha siyosat va dasturlarni ishlab chiqish tashabbusi bilan chiqdi, biroq ilmiy-tadqiqot ishlariga sarflangan mablag'larni ko'paytirish va tadqiqot natijalarini tijoratlashirishni rag'batlantirish uchun ko'proq ish qilish kerak. MITni rivojlantirish uchun zarur inson kapitalini ta'minlash uchun ta'lim tizimini ham kuchaytirish kerak. Ushbu muammolarni hal qilish O'zbekistonga innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotga aylanish maqsadiga erishish va jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, O'zbekiston Milliy innovatsion tizimi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va raqobatbardoshligini oshirishga hissa qo'shish uchun salmoqli salohiyatga ega. Hukumatning innovatsiyalar va tadbirkorlikni rivojlantirish, iqtisodiyotni liberallashtirish va investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha so'nggi tashabbuslari ko'proq xorijiy investitsiyalar va texnologiyalar transferini jalb etishi kutilmoqda, bu esa MIT rivojiga xizmat qilishi mumkin. Iqtisodiyotni raqamlashtirish, aqlli shaharni barpo etish, O'zbekiston-Yaponiya hamkorligi innovatsiyalar va texnologiyalarni rivojlantirish uchun yanada keng imkoniyatlar yaratishi kutilmoqda. MIT oldida turgan muammolarni hal qilish, masalan, ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga sarflanadigan xarajatlarning past darajasi va miyaning ko'chishi, MIT samaradorligini oshirish va O'zbekistonning yuqori natijalarga erishishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Bugungi kunda innavatsion rivojlanish, jahon bozorida raqobatbardoshlikni ta'minlash hamda yuqori samaradorlikka yerishish intellektual mulk ta'siri ostida yuz bermoqda. Bugungi bilimlarga asoslangan iqtisodiyotda intellektual mulk va uning himoyasi iqtisodiy rivojlanishning muhim omilidir.

Shuning uchun Respublikamizda milliy intellektual mulk tizimini rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda. Buning isboti O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining Intellektual mulk agentligini tashkil yeletish to'g'risidagi" 2011-yil 24-maydagi qarori qabul qilinganligi.

1-jadval

Ixtirolarga talabnomalarning yillar bo'yicha dinamikasi¹⁸

Ko'rsatkichlar	2017	2018	2019	2020	2021	Hammasi
Topshirilgan talabnomalar, jami	553	650	543	588	665	2999
ulardan:						
milliy talabnoma beruvchilar tomonidan	357	470	374	356	413	1970
xorijiy talabnoma beruvchilar tomonidan	196	180	169	232	252	1029
shu jumladan, RST protsedurasi bo'yicha	185	157	153	203	225	923

2021-yilda ixtirolarga patent berish uchun kelib tushgan talabnomalarning umumiy soni 665 ta talabnomani tashkil etdi, bu 2020 yilga nisbatan 13,1% ga ko'pdir. Milliy talabnoma topshiruvchilar tomonidan 413 ta talabnoma yoki kelib tushgan arizalarning 62,1 % kelib tushgan. Xorijiy talabnoma beruvchilar tomonidan 252 ta talabnoma yoki umumiy

¹⁸ O'zbekiston respublikasi adliya vazirligi huzuridagi Intellektual mulk agentligi, <https://my.ima.uz/uploads/files/2021-yillik-hisobot-uz.pdf>

talabnomalarning 37,9 % topshirilgan bo'lib, ularning asosiy qismi (89,8 %) Patent kooperatsiyasi to'g'risidagi shartnoma (PCT) doirasida berilgan. Ixtirolar uchun talabnomalar to'g'risidagi ma'lumotlar foydali modellar uchun talabnomani ixtirolar uchun talabnomaga aylantirilgan ilovasini o'z ichiga oladi. 3.1-jadvalda 2017-2021 yillarda topshirilgan talabnomalarning miqdoriy nisbati keltirildi.

2021 yilda ro'yxatdan o'tkazilgan ixtirolarning umumiy miqdori 298 tani tashkil etdi, bu o'tgan yilga nisbatan 7,2% ga ko'p. Ulardan milliy talabnoma beruvchilar hissasiga 67,79%, xorijiy talabnoma beruvchilar hissasiga 32,21% to'g'ri keladi. 2017-2021 yilda ro'yxatdan o'tkazilgan ixtirolar haqidagi ma'lumotlar 3.2 - jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Ixtirolarni ro'yxatdan o'tkazish dinamikasi, yillar bo'yicha¹⁹

Ko'rsatkich	2017	2018	2019	2020	2021	Hammasi
Ro'yxatdan o'tkazilgan ixtirolar, jami shu jumladan:	205	219	378	278	298	1378
milliy talabnoma beruvchilar nomiga	144	149	181	138	202	814
xorijiy talabnoma beruvchilar nomiga	61	70	197	140	96	564
shu jumladan, PCT protsedurasi bo'yicha	58	68	185	135	76	522

Intellectual mulk huquqlarini himoya qilish innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning hal qiluvchi omilidir. Intellectual mulk ixtirolar, savdo belgilari va mualliflik huquqlari kabi g'oyalar va ijodiy ishlarga qonuniy egalik qilishni anglatadi. Intellectual mulk huquqlari innovatsion g'oyalarni yaratish va rivojlantirishga sarmoya kiritgan jismoniy shaxslar va kompaniyalarni huquqiy himoya qiladi, ularga o'z ixtirolari va ijodiy ishlaridan foyda olish imkonini beradi.

Yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlarni yaratish va rivojlantirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan innovatsion iqtisodiyotda intellectual mulk huquqlarini himoya qilish muhim ahamiyatga ega. Ushbu huquqlarni himoya qilish jismoniy shaxslar va kompaniyalar o'z g'oyalarini tijoratlashtirish va foyda olish uchun mutlaq huquqqa ega bo'lishlarini bilib, tadqiqot va ishlanmalar faoliyatiga sarmoya kiritish uchun zarur bo'lgan huquqiy himoyani ta'minlash orqali innovatsiyalarni rag'batlantirishga yordam beradi.

Intellectual mulk huquqlari himoya qilinmasa, innovatsion g'oyalar va ijodiy ishlar raqobatchilar yoki boshqalar tomonidan ko'chirilishi yoki o'g'irlanishi, daromadning yo'qolishiga va innovatsiyalarga sarmoya kiritishga to'sqinlik qilish xavfi mavjud. Bundan tashqari, IP himoyasining yo'qligi innovatorning obro'si va ishonchini yo'qotishiga olib kelishi mumkin, bu esa kelajakdagi loyihalar uchun moliyalashtirish yoki investitsiyalarni jalb qilish qobiliyatini pasaytiradi.

Kuchli intellectual mulk himoyasi ham hamkorlik va bilim almashishni rag'batlantirishi mumkin, chunki jismoniy shaxslar va kompaniyalar qonun bilan himoya qilinishini bilib, o'z g'oyalarini boshqalar bilan baham ko'rishda o'zlarini xavfsiz his qilishlari mumkin. Bu esa, o'z navbatida, innovatsiyalarni tezlashtirishga va yangi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqishga olib kelishi mumkin, chunki bilim va tajriba innovatorlar o'rtasida taqsimlanadi.

¹⁹ O'zbekiston respublikasi adliya vazirligi huzuridagi Intellectual mulk agentligi, <https://my.ima.uz/uploads/files/2021-yillik-hisobot-uz.pdf>

Bundan tashqari, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish texnologiyalarni uzatish va litsenziyalash shartnomalarini ishlab chiqishni rag'batlantirish orqali iqtisodiy foyda keltirishi mumkin, bu esa kompaniyalarga litsenziyalash shartnomalari yoki IP huquqlarini sotish orqali daromad olish uchun o'zlarining IP aktivlaridan foydalanish imkonini beradi. Bu, shuningdek, innovatsion texnologiyalarga asoslangan yangi bozorlar va tarmoqlarni yaratish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin.

Intellektual mulk tizimi ixtirochi va kashfiyotchi yakka shaxslarning huquq va iqtisodiy manfaatlarini himoya qilib, shu orqali ixtiro va kashfiyotni rag'batlantirib, sanoatning rivojini taminlash deya tushinilib kelingan, ammo yaqinda, intellektual mulk aylanmasi oddiygina yakka shaxslar darajasida amalga oshibgina qolmasdan, investitsiya, xususan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni faollashtirib, shunga binoan, xorij texnologiyasining jalb yetilishi, aholini ish bilan taminlash, ishchilarning malakasini oshirish, litsenziyalashga oid muzokaralarning faollashuvi kabi iqtisodiy natijalarni yuzaga keltiradigan narsa sifatida, intellektual mulk "iqtisodiyotga keng ko'lamda ta'sir ko'rsatuvchi sanoat siyosatining kuchli quroli" deya qaytadan baholanmoqda.

Amalda intellektual mulk himoyasi yaxshi tashkil yetilgan davlatlarda intellektual mehnat bilan shug'illanuvchi mehnat resurslari immigratsiyasi yuqori bo'ladi. Bu yesa mamlakat iqtisodiyotiga yangi innovatsion loyhalarni kirib kelishini tezlashtiradi.

Amerika iqtisodiyotida ishlayotgan olimlar miqdori, avvalo, Rossiya va MDH davlatlaridan kelganlar hisobiga to'g'ri keladi. AQSH Science Foundation ma'lumotlariga qaraganda, 80% gacha bo'lgan matematiklar va nazariy fiziklarning yarmi shu davlatlarga to'g'ri keladi.

Bizning fikrimizcha, yuqori intellektual mulk himoyasini tashkil yetish orqali quyidagilarga yerishiladi:

- Birinchidan, mamlakatga investitsiyalarni, xususan, to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni kiritilishi faollashadi, ya'ni ishlab chiqarishi innovatsiyalarga asoslangan investorlar ishonchi ortadi;
- Ikkinchidan, texnologiya innovatsiyasi tezlashadi;
- Uchinchidan, intellektual mehnat bilan shug'illanuvchi qatlamning o'z mehnatidan manfaatdorligi oshadi, ya'ni o'zi yaratgan innovatsiya uchun uzoqroq daromad ko'rish orqali intellektual mehnat jarayonini yana davom ettiradi;
- To'rtinchidan, aholining ish bilan bandlik darajasi oshadi va ishchilarning malakasini oshishiga olib keladi;
- Beshinchidan, mamlakatning intellektual tovarlar bozori va litsenziyalashga oid muzokaralarning faollashuviga olib keladi;
- Oltinchidan, mamlakatning iqtisodiy o'sishiga olib keladi.

Intellektual mulk huquqi himoyasi texnologiya jihatdan rivoj topgan davlatlarning o'z sanoatlarini himoya qilishlari uchun zarur bo'libgina qolmasdan, texnologiya bo'yicha rivojlanayotgan uchun ham xorijdan investitsiya va texnologiya transferi, o'z davlatlarining texnologiya bo'yicha innovatsiyalar qilish va aholini ish bilan taminlash sohasida ham muhim "kalit" bo'la oladigan vositadir.

Bizning fikrimizcha, intellektual mulkni himoyalash quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi lozim:

- Birinchidan, Davlat tomonidan intellektual mulk himoyasi bo'yicha aniq huquqiy tizimni barpo yetish va xalqaro konvensiyalarga qo'shilib, ichki qonunchilikni tayyorlash;
- Ikkinchidan, xorijdan investitsiya jalb yetish uchun intellektual mulk siyosatidan tashqari infrastrukturani shakllantirish, xavfsizlikni taminlash, qonunga bo'ysunuvchi biznes odati, soliq imtiyozlari, litsenziyalashni osonlashtirish, inshootlarni taqdim qilish orqali hamkorlik qilish;
- Uchinchidan, Intellektual mulk agentligi tomonidan patent va savdo belgilarining qayd yetilishini tezlashtirish va ularni xalqaro standart bilan birlashtirish;
- To'rtinchidan, intellektual mulk buzilishiga qarshi kuchli davlat nazoratini o'rnatish;
- Beshinchidan, intellektual mulkga nisbatan firma va millatning fikrlashini ijobiy tomonga o'zgartirish.

Xulosa qilib aytganda, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning hal qiluvchi omilidir. Kuchli intellektual mulk huquqlari himoyasi innovatsiyalarni rag'batlantirishi, hamkorlik va bilim almashishni rag'batlantirishi va texnologiyalarni uzatish va litsenziyalash shartnomalarini rag'batlantirish orqali iqtisodiy foyda keltirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Saidxonov A. S. O. G. L. **MILLIY IQTISODIYOTDA IMPORT O'RNINI BOSUVCHI, EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQRISHNING DOLZARB MASALALARI** //Academic research in educational sciences. - 2023. - T. 4. - №. SamTSAU Conference 1. - C. 264-269.
2. Shukhrat K., Akmalqhan S. Priority directions for increasing the role of personal business and private entrepreneurship in the national economy //Asian Journal of Research in Business Economics and Management. - 2022. - T. 12. - №. 12. - C. 1-5.
3. Azimjonovich, R. N., Maxmudovich, U. B., & Abdusamatovich, J. J. (2024). **MAHALLABAY ISHLASH TIZIMI ORQALI XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTRIRISH ASOSIDA ISHSIZLIKNI KAMAYTIRISH VA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH.** JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 7(3), 207-213.
4. Жавманов, Ж. А. (2023). **СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРИТЕРИЕВ БЕДНОСТИ.** JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN, 6(5), 306-318.
5. Azimjonovich, R. N. (2023). General Characteristics of Socio-Economic Systems and Types of Socio-Economic Systems. **EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY**, 3(12), 179-182.
6. Azimjanovich, R. N. (2022). **FACTORS AND THEORIES OF ECONOMIC GROWTH.** Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(9), 256-259.
7. Жавманов, Ж. А., Уралов, Б. М., Очилова, М. Т., & Файзуллаев, У. Х. У.

(2024). НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ КАК ФОРМА ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ САМОЗАНЯТОСТИ. SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 7(1), 369-378.

8. Azimjonovich, R. N., Abdusamatovich, J. J., & Maxmudovich, U. B. (2024). MAISHIY XIZMAT KO 'RSATISH SOHALARIGA BERILGAN IMTIYOZLAR JOZIBADORLIGINI NAZARIY ASOSLASH. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 7(3), 214-221.

9. O'G'li, A. J. F., Abdusamatovich, J. J., Maxmudovich, U. B., & Baxtiyorovna, N. G. (2024). KAMBAG'ALLIKNI BARTARAF ETISHDA "MAHALLABAY" ISHLASH TIZIMI SAMARADORLIGI TAHLILI. WORLD OF SCIENCE, 7(2), 114-125.

10. Xayrullo O'g'li, F. U., Abdusamatovich, J. J., Maxmudovich, U. B., & Baxtiyorovna, N. G. (2024). KAMBAG'ALLIKNI BARTARAF ETISHNING MAHALLABAY ISHLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH. WORLD OF SCIENCE, 7(2), 136-143.

11. Odiljon o'g'li, A. O., Abdusamatovich, J. J., Maxmudovich, U. B., & Baxtiyorovna, N. G. (2024). KAMBAG'ALLIKNI ANIQLASH VA QISQARTIRISH MAMLAKATIMIZ IJTIMOY-IQTISODIY SIYOSATINING USTUVOR YO'NALISHI. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 7(2), 237-246.